

مرکز مجاز امام صادق (ع)

اصول الفقه (عام و خاص)

تخصیص عام به مفهوم

جلسه ۱۲۷

استاد نجار زاده

تخصیص عام به مفهوم

الف. مفهوم موافق:

اگر عام و مفهومی که اخص مطلق از آن می‌باشد موجود باشد و مفهوم نیز موافق باشد؛ این مفهوم به اتفاق علماء، عام را تخصیص می‌زند.

مثال: «اوفوا بالعقود»؛ کلمه «العقود» جمع محلّی بالف و لام بوده و عام می‌باشد؛ بنابراین، وفا به هر عقدی لازم است؛ چه به لغت عربی باشد یا غیر آن؛ حال اگر دلیلی وارد شود که بر اعتبار صیغه ماضی دلالت نماید؛ در این فرض، برخی فرموده‌اند دلالت این دلیل بر اعتبار عربیت در عقد، به طریق اولی (مفهوم

موافق) می‌باشد؛ زیرا وقتی دلیل مزبور دلالت نمود بر عدم صحّت عقد عربی با صیغه مضارع، پس به طریق اولی بر عدم صحّت عقد غیر عربی دلالت می‌کند.

اگر چنین مفهومی ثابت باشد؛ عام را با آن می‌توان تخصیص داد؛ زیرا این مفهوم همچون نصّ بوده که به کمکش از ظاهر باید رفع ید نمود؛ یا لا اقلّ اظهر از عام می‌باشد؛ در نتیجه، تقدیمش بر عام لازم است.

ب. مفهوم مخالف:

مثال: «ان الظن لا یغنی من الحق شیئا»؛ این عبارت عام بوده و عموماً دلالت دارد بر اینکه هیچ ظنی

معتبر نیست؛ حتی ظنی که از خبر عادل حاصل می‌شود و در قبال این آیه، آیه دیگری وارد شده: «ان جائکم فاسق نباء فتبینوا».

مرکز مجاز امام صادق (ع)

مفهوم این جمله که جمله شرطیه است؛ دلالت دارد بر اینکه به خبر غیر فاسق می توان بدون فحص اخذ کرد؛ حال کلام در این است که آیا با این مفهوم مخالف، می توان عام در آیه قبلی را تخصیص داد یا خیر؟

نظریات:

- الف. برخی فرموده اند عام بر مفهوم مخالف مقدم است و تخصیص آن به مفهوم جایز نیست.
- ب. بعضی دیگر فرموده اند مفهوم بر عام مقدم است.
- ج. دسته ای دیگر فرموده اند هیچیک بر دیگری مقدم نبوده و بدین ترتیب کلام مجمل می ماند.
- د. گروهی دیگر به تفصیلی پرداخته که نقل آنها موجب طولانی شدن کلام می گردد.

سرّ اختلاف علماء:

ظهور مفهوم مخالف از حیث قوّت دلالت، طوری نیست که در مرتبه ظهور منطوق یا مفهوم موافق قرار گیرد؛ لذا این کلام طرح می شود که آیا از ظهور عام اقوی است تا بر آن مقدم گردد یا عام از آن اقوی بوده و در نتیجه عام باید مقدم شود و یا اساساً با هم متساوی بوده و از حیث ظهور در یک عرض می باشند تا بر دیگری مقدم نگردد و یا ممکن است این اقوائیّت نسبت به مقامات و موارد مختلف باشد؛ در برخی موارد ظهور عام اقوی بوده و در بعضی مواضع به ملاحظه جهات و اعتباراتی، ظهور مفهوم اقوی باشد.

نظر مصنف:

مفهوم از عام، اخصّ بوده و به حسب فرض، عام اعمّ می باشد؛ پس نفس مفهوم، عرفاً قرینه است بر مقصود از عام و ثابت است که قرینه را بر صاحب قرینه مقدم باید نمود؛ زیرا قرینه، مفسّر و مبین مراد از صاحب قرینه می باشد و در این مقام، اقوی بودن قرینه از ظهور صاحب قرینه ملاک نیست.

نکته: اگر عام، نص در عموم باشد؛ مقدم بر مفهوم است.